

Simposi Internacional de Marràqueix (febrer de 1994): Teories del medi i planificació als segles XIX i XX

Lluís Riudor Gorgas
Universitat Pompeu Fabra

Resum

Del 14 al 17 de febrer de 1994 va tenir lloc a Marràqueix un simposi internacional organitzat per la Comissió d'Història del Pensament Geogràfic de la Unió Geogràfica Internacional i per la Unió Internacional d'Història i Filosofia de la Ciència que va estar dedicat a l'estudi i la discussió de les relacions entre les teories del medi i la planificació als segles XIX i XX.

Resumen. Simposium Internacional de Marraquesh (febrero de 1994): Teorías del medio y planificación en los siglos XIX i XX

Del 14 al 17 de febrero de 1994 tuvo lugar en Marraquesh un Simposium Internacional organizado por la Comisión de Historia del Pensamiento Geográfico de la Unión Geográfica Internacional y por la Unión Internacional de Historia y Filosofía de la Ciencia dedicado al estudio y la discusión de las relaciones entre las teorías del medio y la planificación en los siglos XIX y XX.

Résumé. Symposium International de Marrakeich (février 1994): Théories du milieu et planification au XIXème et XXème siècles

Du 14 au 17 février 1994 a eu lieu à Marrakeich un Symposium International organisé par la Commission d'Histoire de la Pensée Géographique de l'Union Géographique Internationale et par l'Union Internationale de l'Histoire et Philosophie de la Science qui a été consacré à l'étude et la discussion des rapports entre les théories du milieu et l'aménagement au XIXème et XXème siècles.

Abstract. Marrakesh International Symposium (February 1994): Environmental theory planning in the 19th and 20th Centuries

On February 14-17th 1994 was held in Marraquesh an International Symposium organized by the History of Geographic Thought Commission of the International Geographical Union and the International Union for the History and Philosophy of Science devoted to study and discuss the relationship between theories of *milieu* and planning in 19th and 20th century.

La Comissió d'Història del Pensament Geogràfic de la Unió Geogràfica Internacional i la Unió Internacional d'Història i Filosofia de la Ciència van organitzar un simposi a la ciutat de Marràqueix, els dies 14, 15, 16 i 17 de febrer de 1994, que va aplegar més de trenta investigadors de dotze països (França, Marroc, Canadà, Brasil, Regne Unit, Estats Units, Suïssa, Itàlia, Espanya, Japó, Palestina i Algèria). Sota el títol genèric *Teories del medi i planificació als segles XIX i XX* es pretenia proposar una reflexió sobre el paper que ha tingut la noció de medi en el pensament geogràfic i en el «pensament planificador» des del segle XIX. En aquest sentit, l'elecció de la ciutat de Marràqueix no podia ser més encertada, per tal com l'existència d'una antiga tradició d'organització de l'espai en funció dels recursos hidràulics en aquella regió del Marroc i la política de colonització duta a terme pels francesos suggerien un gran nombre de qüestions sobre el paper que ha tingut el medi en la geografia, tant des d'un punt de vista teòric com pel que fa a la pràctica geogràfica.

El dia 13 a la tarda els organitzadors científics Ahmed Bencheikh, de la Universitat Cadi Ayyad de Marràqueix, i Vincent Berdoulay i Olivier Soubeyran, de la Universitat de Pau, van adreçar uns mots de benvinguda als participants i, després d'explicar el programa d'actes, van situar la proposta que es feia en aquest simposi dins el programa general d'activitats que està portant a terme la Comissió de Pensament de la UGI en els darrers anys.

El dia 14 es va fer la inauguració oficial en el marc esplèndid del palau de Dar El Pacha a la medina de Marràqueix. Després dels discursos del rector de la Universitat Cadi Ayyad i del president de la Comissió de Pensament Geogràfic de la UGI, el professor Keiichi Takeuchi, s'inicià una densa jornada sobre el tema general «Medi, planificació i pensament geogràfic», que va estar dedicada a aspectes més teòrics.

Michel Phipps, de la Universitat d'Ottawa, va presentar una comunicació sobre la relació de l'individual respecte a l'universal en el camp del medi ambient i va subratllar com la relació entre el «pol» particularitzador i el «pol» universalitzador havia de ser considerat no en termes d'oposició sinó en termes d'articulació, és a dir, com una veritable sintaxi de l'espai.

Marie-Claire Robic, del CNRS, va presentar una comunicació, elaborada conjuntament amb Mechtild Roessler de la UNESCO, sobre la teoria de Christaller, la gènesi de la seva invenció i les modalitats de la seva aplicació, i va analitzar com la utilització de la teoria del lloc central feta pels serveis de planificació del Tercer Reich als «territoris de l'est» permetia entendre les tensions sorgides entre la teoria i els esquemes de colonització en el procés d'aplicació concreta.

La comunicació d'Olivier Soubeyran, de la Universitat de Pau, va tractar sobre el procés de «desposseïció» produït en el pas del concepte de medi al d'espai i que té lloc des de final del segle XIX en geografia. Aquesta oposició es manifesta ja en algunes controvèrsies que apareixen en el camp de la geografia mèdica i que van ser recollides pels *Annales de Géographie* de principi de segle.

La comunicació sobre «Territori i complexitat: l'aposta semiològica», presentada per Emanuela Casti, de la Universitat de Bèrgam, i Angelo Turco, de la Universitat d'Aquila, va proposar una concepció del medi com a objecte d'apropiació intel·lectual i com a construcció lingüística socialment qualificada; això implica que es tracta d'un camp semiològic on cal distingir tres tipus de relacions (semàntiques, sintàctiques i pragmàtiques). La interpretació del medi permet obtenir aquells coneixements que possibiliten les estratègies de producció, d'ús i de mediatització del territori.

Marc Brosseau, de la Universitat d'Ottawa, va presentar una comunicació sobre «La problemàtica del lloc: entre interpretació i planificació». Després d'analitzar diferents aportacions sobre la problemàtica del lloc, va analitzar els debats recents que han contribuït a enriquir el marc teòric i els processos de presa de decisions pel que fa a la planificació. Perquè, si la geografia ha de saber «llegir» la dimensió socio-cultural dels paisatges urbans, també cal que ajudi a entendre les intervencions que donen lloc a l'emergència de noves formes d'establiments humans.

La comunicació de Vincent Berdoulay, de la Universitat de Pau, va tractar sobre «Medi, discurs i narració en el sistema d'argumentació del climatisme». L'exemple del climatisme és interessant en la mesura en què reflecteix com es va fer intervenir la noció de medi en un discurs geogràfic orientat a l'acció i, en aquest sentit, el cas de la ciutat de Pau és paradigmàtic perquè mostra un tipus d'argumentació basat en la noció de medi i que utilitza tots els recursos del discurs i de la narració.

A la sessió de tarda Paulo da Costa Gomes, de la Universitat de Rio de Janeiro, va proposar una anàlisi del problema del medi i la unitat de la geografia en el pensament vidalià. La metafísica aristotèlica amb el seu concepte de physis i el romanticisme amb la seva noció de tot són dos elements que cal tenir en compte en l'emergència de la idea de medi en l'escola vidaliana, però aquests fonaments representaran en alguns moments un entrebanc quan es tracti d'elaborar una ciència geogràfica orientada cap a l'acció i la intervenció sobre el territori.

Isabelle Lefort, de la Universitat de Lió II, va presentar una comunicació sobre Marcel Dubois, geògraf que va contribuir decisivament al reconeixement institucional de la geografia colonial a final del segle XIX, i va subratllar com un dels aspectes més importants de la seva obra són els que fan referència a l'intent d'elaboració d'unes «lleis racionals» que permetessin la colonització, tant pel que fa al coneixement científic com a l'acció.

Aquesta primera jornada, molt densa de continguts, va permetre iniciar un seguit de discussions sobre el paper del medi en el pensament geogràfic tant des del punt de vista teòric com pel que fa a l'acció. El sopar, que va tenir lloc en una casa senyorial de la medina de Marràqueix, va facilitar la continuació dels debats entre els assistents al simposi en un ambient més distès i informal i, sobretot, va servir per establir un primer contacte molt fructífer amb els col·legues de la Universitat Cadi Ayyad de Marràqueix.

La segona jornada girà al voltant del tema «Colonització i planificació». David Hooson, de la Universitat de Berkeley, va presentar una comunicació

1890 i 1920 i va subratllar la importància del concepte de «pays» a la geografia francesa vidaliana, així com també la valoració d'aquells que presentaven unes característiques menys favorables feta des d'una òptica que implicava un fort naturalisme, una crítica del determinisme rígid i una referència a la història dels paisatges.

La comunicació de Mohamed-Mustapha Laarissa, de la Universitat Cadi Ayyad de Marràqueix, va estar dedicada a analitzar el paper de l'espai en les obres de Foucault i de Rabinow i va posar de manifest com l'anàlisi de les relacions de poder que trobem en el primer ens porta al terreny de l'espai, mentre que els treballs de Rabinow, seguint el camí de Foucault, ens fan descobrir en la figura de Lyautey un desig de donar al Protectorat una «forma visible» en el sentit espacial del terme.

Per acabar les sessions, Gérard Salem, de l'ORSTOM, va presentar una comunicació amb el títol «Del medi urbà als petits espais densos: ordres de coneixement i ordre del discurs» en la qual va proposar una lectura de l'espai urbà de Pikine (Senegal) seguint les propostes metodològiques de Foucault, Badiou i Rancière sobre els processos cognitius i discursius.

El matí de la darrera jornada del simposi es va realitzar una excursió a l'«Haouz» de Marràqueix i a la vall del riu Ourika, que va permetre conèixer l'organització de l'espai a la regió agrícola al voltant de Marràqueix i, molt especialment, els problemes de planificació del territori i de gestió de l'aigua. Aquest darrer aspecte ha donat lloc a la utilització d'un seguit de tècniques de captació i canalització de les aigües mitjançant una xarxa de conduccions a cel obert (sèquies) o subterrànies («khattara»). Les polítiques hidràuliques dels darrers decennis han comportat una crisi dels sistemes d'irrigació tradicionals i l'aparició de problemes d'impacte sobre el medi ambient sovint greus. En aquest sentit, l'excursió va esdevenir una excel·lent il·lustració pràctica de moltes de les qüestions que van sorgir al llarg del simposi sobre les problemàtiques del medi i les polítiques de planificació.

A la tarda del mateix dia va tenir lloc la discussió general així com també la reunió de la Comissió d'Història del Pensament Geogràfic de la Unió Geogràfica Internacional i de la Unió Internacional d'Història i Filosofia de la Ciència. Una primera constatació que s'imposa, a títol de conclusions, és la forta diversificació temàtica que ha tingut lloc en els darrers anys pel que fa als treballs sobre pensament geogràfic; en aquest sentit, la participació en el Simposi de Marràqueix d'investigadors procedents de molt diversos camps resultà ser molt enriquidora. També cal subratllar l'interès creixent que hi ha avui dia per la noció de medi, que se superposa a la d'espai i tendeix sovint a substituir-lo en tant que entitat més concreta i, per tant, més implicada amb la pràctica geogràfica, tal com van posar de manifest algunes de les comunicacions presentades en aquest simposi, que van permetre aprofundir en les relacions entre concepcions teòriques sobre el medi i praxi territorial. Finalment, cal també assenyalar el paper rellevant que estan adquirint els treballs que analitzen el «discurs geogràfic» i els seus recursos formals i estilístics per tal d'entendre les concepcions del medi subjacents. Totes aquestes qüestions van donar lloc a un alt

nivell de participació en els debats que van seguir les comunicacions, si bé també cal constatar les dificultats que es van plantejar en el moment de la discussió general per arribar a unes conclusions que recollissin la varietat de plantejaments metodològics que es van fer al llarg dels quatre dies que va durar el simposi.